

ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ БАНКУ: СУТНІСТЬ І ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ

На сучасному етапі розвитку банківської системи, забезпечення якості кредитного портфеля банків набуває особливого значення в умовах, коли наслідки економічної кризи призвели до суттєвого погіршення кредитоспроможності позичальників. Недосконале управління кредитними коштами у банках і суттєве погіршення якості кредитних портфелів не тільки ускладнює подальшу кредитну діяльність банку, а й негативно впливає на фінансову стійкість банку, їх конкурентоспроможність та довіру до банківської системи країни.

Встановлено, що проблемна заборгованість банків не виникає несподівано, цьому передують визначені ознаки, сама ж категорія «проблемного кредиту» вимагає проведення комплексу заходів організаційного та адміністративно-правового характеру щодо повернення кредитних коштів з метою усунення можливих економічних збитків банку. Виникнення проблемної заборгованості сьогодні, зазвичай, зумовлено негативним впливом світової фінансової кризи і помилками в кредитній політиці банків та відсутністю бажання позичальників здійснювати платежі за кредитами. В такій ситуації, банки повинні власними силами вирішувати питання поверненості кредитів.

Проблемна заборгованість може виникати з різних причин. Ці причини (фактори) пропонуємо умовно поділити на декілька груп:

- зовнішні щодо банку та контрагентів фактори;
- внутрішньобанківські фактори;
- фактори, що пов'язані з діяльністю позичальника.

Фактори виникнення проблемної заборгованості в банківських установах перекликаються з факторами кредитних ризиків. І це не дивно, тому що проблемна заборгованість є основною причиною реалізації кредитного ризику. Управляти зовнішніми факторами практично неможливо, але завдяки професіональним діям керівників банку, можливо максимально знизити негативний вплив на діяльність банку. На відміну від зовнішніх, некерованих факторів, внутрішні цілком і повністю залежать від ведення кредитної діяльності та відображають ефективність кредитної політики банку.

Внутрішні фактори – це фактори, що відображають кредитну політику банку в цілому, а також недостатньо правильний аналіз, структурування кредитів і документацію за кредитами. До основних внутрішніх факторів, що впливає на величину і появу проблемних кредитів з боку банку, віднесемо:

- фактори, пов'язані з організацією та контролем за наданими кредитами (частота використання «експертних» оцінок, суб'єктивних суджень при прийнятті рішень за кредитами, надання завищених повноважень працівникам при прийнятті рішень, технологічна складність та обсяги моніторингу на одного співробітника);
- фактори, пов'язані з персоналом (відсутність, недостатність або неповнота наявних затверджених посадових інструкцій співробітників, низька кваліфікація або некомпетентність персоналу тощо);
- системно-технологічні фактори (низька ефективність систем, що забезпечують оцінку фінансового стану позичальника, недостатнє програмне забезпечення).

Крім того, слід зазначити групу зовнішніх факторів по відношенню як до банку, так і позичальника, які можуть викликати появу проблемних кредитів або сприяти погіршенню ситуації (зростання частки проблемних кредитів у портфелі банківських активів):

- діюча нормативно-правова база (наприклад, зміни в законодавстві, мають вплив на бізнес позичальника);
- економічна ситуація в країні (негативний вплив світової фінансової кризи);
- політична стабільність;
- природні катаклізми, стихійні лиха (фізичне знищення бізнесу позичальника, або неможливість здійснювати його в колишньому стані).

Також, на нашу думку, необхідно виділити причини неповернення кредитів саме фізичними особами, оскільки, в деяких випадках, вони можуть різнитися від загально прийнятих факторів. До них слід віднести:

- забування погасити кредит;
- не вміння планувати власний бюджет, що спричинює затримки у погашенні позички;
- непередбачені обставини, які підвищують ризик зниження кредитоспроможності позичальника.

Можливість управління зовнішніми факторами знаходиться на мінімальному рівні, але завдяки своєчасним заходам банк може пом'якшити їх вплив та уникнути значних збитків.

Внутрішні фактори, пов'язані з діяльністю позичальника, які виявляють безпосередньо співробітники банку включають в себе: банкрутство позичальника в минулому; позичальник дуже квапиться отримати кредит; невідповідність інформації, що надається позичальником; зняття великих коштів з рахунку; позичальник чинить тиск на працівників кредитного відділу; фінансування поділено на надто малі суми; підозрілість позичальника; розмір кредиту більше, ніж надходження та активи позичальника; позичальник має слабкі місця у своїй діяльності чи знаходиться в залежності від певних факторів, які у разі порушення можуть негативно вплинути на діяльність.

До внутрішніх факторів, пов'язаних з якістю продукту, що надається відноситься: надання кредиту, що не відповідає можливостям позичальника (наприклад, поступове збільшення ліміту на кредитній картці позичальника, який, скоріше за все, скориставшись такою сумою не зможе її погасити) та надання кредиту, що не відповідає можливостям та спеціалізації банку.

Фактори якості продукту можуть стати причиною того, що почнуться проблеми з позичальником і у банку виникне проблемний кредит.

- До внутрішніх факторів, пов'язаних з помилками керівництва банку відносяться:
- переслідування (контроль) тактичних або стратегічних інтересів;

– керівництво банку не спроможне вживати негайних, необхідних заходів щодо управління кредитним портфелем з метою уникнення надто ризикової кредитної політики;

– кредитна політика банку є недостатньо розробленою і продуманою.

Внутрішні фактори пов'язані з помилками персоналу банку включають:

– неправильну оцінку ризиків, пов'язаних з позичальником;

– неякісну оцінку кредитоспроможності позичальника;

– помилки в оцінці забезпечення кредиту;

– неякісне структурування кредиту;

– необґрунтовано ліберальне ставлення до позичальника при розгляді кредитної заявки;

– надмірне самокредитування та кредитування інсайдерів;

– перевищення своїх повноважень і фінансові зловживання спеціалістами кредитного відділу банку;

– надання кредиту на спекулятивні цілі;

– відсутність перевірки гарантів та поручителів;

– надання кредитів без забезпечення;

– надання значних сум одному позичальнику або в одній галузі.

Серед методологічних чинників, що впливають на появу проблемних кредитів найвагомішими є: недосконалість внутрішніх методик банку по роботі з проблемними активами; низька якість розроблення етапів та процедур роботи банків з проблемними активами; недостатня автоматизація роботи менеджерів банків; некоректна або недостовірна оцінка стану активів банків; відсутність показників ефективності діяльності та нормативів щодо мотивації фахівців банків по роботі з проблемною заборгованістю; неточність якісних характеристик процесів управління ризиками та оцінки кількісних параметрів та ними.

Організаційні чинники, що впливають на появу проблемних кредитів:

– низький рівень пристосування організаційної структури та внутрішньобанківських процесів до роботи з проблемними активами;

– неоптимальна організаційна структура банківських відділів та служб зі стягнення проблемної заборгованості та відсутність у менеджерів знань і фахових навиків такої роботи;

– неефективний розподіл обов'язків та слабка взаємодія підрозділів;

– низький рівень організації роботи з управління проблемними активами.

Проблемні кредити зазвичай не виникають раптово. Про можливість виникнення проблем з погашенням наданого кредиту позичальником свідчить ряд ознак, які кваліфікований працівник банку може вчасно виявити та вжити заходи, що спрямовані на мінімізацію втрат від неповернення або невчасного повернення наданого кредиту. Чим раніше будуть виявлені факти погіршення фінансового стану позичальника чи інших ознак проблемності кредиту, тим простішим буде шлях виходу із небажаної для всіх ситуації.

Про можливість виникнення проблемного кредиту говорить і рівень ризику кредиту. Процедура визначення показника ризику за кредитом наведена в Постанові Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» № 23 від 25.01.2012 р.

Відповідно до цієї Постанови визначення показника ризику за кредитом складається з таких етапів:

Банк здійснює оцінку фінансового стану боржника (для юридичної особи це відбувається шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану).

Банк визначає клас боржника. Для юридичної особи – залежно від значення інтегрального показника (таких класів існує дев'ять), для фізичної особи – на підставі результатів оцінки його фінансового стану (клас А – фінансовий стан добрий, Б – задовільний, В – незадовільний, Г – критичний).

Банк здійснює оцінку стану обслуговування боргу боржником – юридичною чи фізичною особою на підставі кількості календарних днів прострочення погашення боргу

Отже, фактори, що мають зовнішній характер, пов'язані з можливістю виникнення проблемних кредитів через події, які не залежать від діяльності та заходів банку. Проте, фактори, які мають внутрішній характер, пов'язані саме з помилками персоналу, організацією кредитної діяльності банку, методами оцінки ризику в банку та ефективністю кредитної політики, тому від управління внутрішніми факторами залежить успішна діяльність банку при наданні кредитів.